

แนวความคิดการจัดการเรียนรู้ : การพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

The Thought on Learning Management : Skill Development on Critical
Thinking for Self – Directed Learning

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์*

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้เป็นเทคนิคหนึ่งสำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ นำไปสู่การสร้างปัญญา ปัจจุบันเป็นยุคสารสนเทศซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลและเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองด้านการคิดวิเคราะห์โดยกระบวนการดีแคส (D=CAS Model) ซึ่งมีองค์ประกอบคือ 1) การศึกษาค้นคว้า (Discovery) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นจริง และเหมาะสม 2) การจับประเด็น (Capture) เพื่อให้ได้สาระที่เป็นประโยชน์จากการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์สรุปผลเป็นประเด็นสำคัญ 3) การนำความรู้ไปใช้ (Application) เพื่อให้เกิดการปฏิบัติสร้างสรรค์ผลงานที่ได้จากการค้นคว้า การจับประเด็นสำคัญ ส่งผลต่อการเรียนรู้ และการจัดประสบการณ์ของผู้เรียน 4) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self – directed Learning) เพื่อการพัฒนาตนเองให้เป็นคนใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีความกระตือรือร้น แสวงหาความรู้อยู่เสมอ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการคิดวิเคราะห์ซึ่งเป็นเครื่องมือทางการศึกษาต่อไป

Abstract

Learning management is a technique for acquiring knowledge that effecting to thinking development and creating wisdom which composed of discovery stage, capture stage, application stage, and self-directed learning. In the information age, learners are able to access the information and collect the data rapidly and comfortably because of the modernization of medias and technology. The learners could have more skill development on critical thinking, enhancing on self-directed learning. The technique is presented as “ D-CAS model ” . Therefore, learning management as in the descriptions will be useful to critical thinking which could employ for educational tool

* รองศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

การจัดการเรียนรู้เป็นเทคนิควิธีของการศึกษาหาความรู้เพื่อผลแห่งการพัฒนาความคิดและสร้างปัญญา ในยุคปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารที่สามารถเข้าถึง เก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและมากมายเพราะเรามีสื่อที่สามารถสืบค้นได้ ทำให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ และนำไปใช้ในการศึกษาค้นคว้า เรียนรู้ด้วยตนเอง การคิดวิเคราะห์ ส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะการคิด มีกระบวนการ สามารถวางแผน การเรียนรู้ของตนเองได้ จากรายงานการประกันคุณภาพ

ส่วนใหญ่พบว่าตัวชี้วัดด้านทักษะการคิดวิเคราะห์มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดอื่นๆ จากผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนพบว่าผู้เรียนไม่มีหลักและวิธีการจัดการเรียนรู้ ดังตัวอย่างที่ปรากฏขึ้นคือนักเรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์และวิชาวิทยาศาสตร์รวมทั้งการสอบ ONET ต่ำกว่าเกณฑ์มาโดยตลอดทุกระดับชั้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559)

นอกจากนี้ยังพบว่าสังคมไทยในปัจจุบันประชาชนคนไทยโดยรวมมีความคิดวิเคราะห์ลดลง ประชาชนถูกชักจูงและหลงเชื่อคำบอกเล่าหรือเชื่อปรากฏการณ์ทางธรรมชาติได้ง่าย เช่น การดูดวง การเชิญชวนหรือโฆษณาชวนเชื่อทางสื่อต่างๆ โดยปราศจากการคิดวิเคราะห์ จนกระทั่งบางคนต้องสูญเสียเงินค่าใช้จ่ายหรือเสียสุขภาพจิต และข้อสังเกตที่เห็นได้ชัดเจนในห้องเรียนจะมีนักเรียนหรือนักศึกษาน้อยมากที่แสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์หลังจากการสอนแล้ว อันเนื่องมาจากขาดข้อมูลหรือความรู้เชิงการตัดสินใจ และไม่มีทักษะการคิดวิเคราะห์

การจัดการเรียนรู้ (Learning Management) หมายถึง กระบวนการที่นำไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยอาศัยการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล การจับประเด็นสาระสำคัญของข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์และ

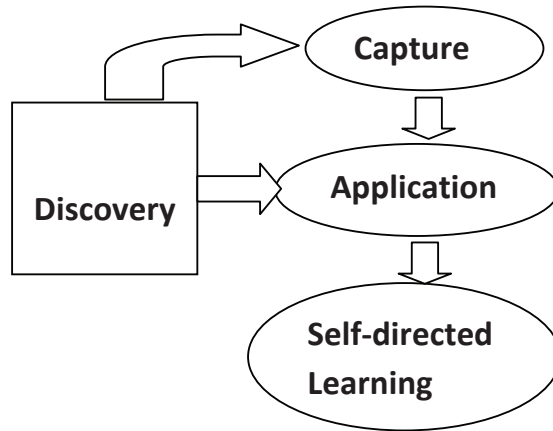
สร้างปัญญาของผู้เรียนด้วยตนเองเป็นการออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ซึ่ง Smith and Lynch (2010) แห่งมหาวิทยาลัยควีนส์แลนด์ ได้พัฒนาแนวความคิดจากการออกแบบการจัดทรัพยากร มุ่งเน้นความสำคัญกับการนำวิธีการทางจิตวิทยาไปใช้เพื่อให้ผลสัมฤทธิ์ที่พึงประสงค์ภายใต้การสร้างความรู้ใหม่และการเพิ่มทักษะใหม่ การคิดวิเคราะห์จึงเป็นตัวสร้างระบบช่องความคิดต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับความรู้ เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ หลักเหตุผลทางศีลธรรม และปรัชญา

กระบวนการคิดวิเคราะห์เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการสืบหาข้อมูลและการประเมินข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปหรือคำตอบที่เชื่อถือได้ การคิดวิเคราะห์ประกอบด้วย “ตรรกะที่ไม่เป็นทางการ” (Informal logic) ผลการวิจัยด้านการรับรู้เชิงจิตวิทยา (Cognitive Psychology) ทำให้นักการศึกษาเริ่มเชื่อมากขึ้นว่าสถาบันการศึกษาทุกแห่งควรเน้นการสอนทักษะการคิดวิเคราะห์ให้มากขึ้นแทนการสอนให้เรียนรู้แบบท่องจำ

วัตถุประสงค์ของบทความเรื่องนี้เพื่อนำเสนอแนวความคิดการจัดการเรียนรู้ (Learning Management) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยจำแนกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการค้นคว้ารวบรวม (Discovery)
2. ขั้นตอนประเด็นสำคัญ (Capture)
3. ขั้นตอนนำข้อมูลไปใช้ (Application)
4. ขั้นเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed learning)

เทคนิคการจัดการเรียนรู้วิธีนี้จึงใช้ชื่อย่อว่า D – CAS Model เพื่อช่วยให้อ่าน เข้าใจ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รายละเอียดของแต่ละขั้นตอนแสดงกระบวนการเป็นวงจรได้ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง (D-CAS)

ขั้นที่ 1 การศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล (Discovery) ผู้เรียนเก็บรวบรวมข้อมูลได้หลากหลายวิธีเช่น การสังเกต การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ การอ่านหนังสือ การรับฟังจากสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นตัวบุคคล วิทยุ โทรทัศน์ การค้นหาจากตำรา งานวิจัย สื่อสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต รวมทั้งการได้รับประสบการณ์โดยตรง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเฉพาะเรื่องนั้นๆ ให้มากที่สุด ตัวอย่างของเทคนิควิธีนี้ คือ การศึกษาค้นคว้า การจัดทำรายงานของผู้เรียน การทำวิจัย เป็นต้น ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ให้มากที่สุด ยิ่งเก็บได้มากยิ่งสามารถเรียนรู้ได้มากขึ้น ยิ่งมีข้อมูลมากอาจลืมนำได้ง่าย ในยุคอดีตที่ผ่านมา ผู้เรียนเก็บข้อมูลโดยการบันทึกไว้ในสมุด แต่ปัจจุบันมีเครื่องช่วยจำในการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบคือ คอมพิวเตอร์ ดังนั้นผู้เรียนต้องเรียนรู้ในระดับสูงขึ้น จำเป็นต้องใช้เครื่องช่วยจัดเก็บข้อมูล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ หากผู้เรียนไม่ได้ถูกฝึกเก็บรวบรวมข้อมูลให้รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ และเป็นระบบถูกต้อง ย่อมไม่ทำให้เกิดการเรียนรู้ สร้างปัญญา เพราะผู้เรียนไม่มีข้อมูล

ครูผู้สอนมีวิธีการให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลโดยวิธีใด ใช้เครื่องมืออะไร ย่อมส่งผลต่อพัฒนาการทางความคิดของผู้เรียน ขั้นนี้จึงเป็นขั้น

สำคัญในการนำไปสู่การกระทำกับข้อมูล ครูบางคนเพียงพูดให้ผู้เรียนฟังโดยมิได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ผู้เรียนจะเก็บข้อมูลได้น้อยมากผู้เรียนจะมีความรู้้อย่างจำกัดเท่าที่ครูพูดให้ฟัง หากผู้เรียนเป็นคนใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ไปอ่านเพิ่มเติม ศึกษาเพิ่มเติม เก็บข้อมูลไว้เป็นระบบย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น เทคนิควิธีนี้จึงเปลี่ยนจากการจำเป็นการใช้เครื่องช่วยจำ และนำไปสู่การศึกษาค้นคว้าซึ่งเป็นวิธีที่เรียกว่า Self-Directed Learning

ขั้นที่ 2 จับประเด็นสำคัญ (Capture) เป็นเทคนิควิธีที่ผู้เรียนต้องใช้การคิดวิเคราะห์ เรียกว่า “การจับประเด็น” โดยการนำเอาข้อมูลที่ต้องการมาแปลความ ตีความ ขยายความเพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้เรียนสามารถนำไปอภิปราย วิพากษ์วิจารณ์ วิเคราะห์ได้ ทำให้รู้จักการเปรียบเทียบความแตกต่าง ความสัมพันธ์ จัดกลุ่ม จัดลำดับ เป็นการฝึกความคิดอย่างมีเหตุผล อาศัยหลักการและทฤษฎีต่างๆ มาประกอบซึ่งได้ศึกษาค้นคว้ามาอย่างมากมาย ย่อมส่งผลต่อการคิดวิเคราะห์และพัฒนาปัญญา

สภาพปัญหาที่มักเกิดขึ้นในปัจจุบันคือครูที่ไม่ได้ฝึกขั้นตอนที่สอง ให้กับผู้เรียนเพียงแต่กระทำในขั้นตอนที่ 1 เท่านั้น คือการให้ความรู้หรือการเก็บข้อมูล

ไม่ได้ฝึกผู้เรียนจับประเด็นสำคัญ เช่น การสรุป การอภิปราย และเสนอแนะประเด็นที่ 1 ให้เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวคือ การวิจัยที่ต้องประกอบด้วยการสรุปผล แล้วนำเอาประเด็นที่สรุปไปอภิปราย วิพากษ์วิจารณ์ หาความสอดคล้อง ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล เพื่อนำเสนอแนวคิด แนวทางการนำไปปฏิบัติต่อไป ถ้าคุณครูฝึกผู้เรียนทำ เช่นนี้ได้ ผู้เรียนก็จะเสริมสร้างปัญญา รู้จักคิดวิเคราะห์มากยิ่งขึ้น

ดังนั้นการจับประเด็นสำคัญ จึงเป็นเทคนิค วิธีการคิดวิเคราะห์ประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษานำมาคิดวิเคราะห์หาเหตุผลประกอบ เพื่อตอบคำถามว่า เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น มีข้อเท็จจริงหรือหลักวิชาอะไรสนับสนุนบ้าง ทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ด้านการเรียนรู้ และรู้จักการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 3 การนำข้อมูลไปใช้ (Application)

เป็นผลจากการจับประเด็นสำคัญ ซึ่งได้สรุป อภิปราย และเสนอแนะแนวทางไว้เพื่อการนำไปสู่การปฏิบัติ หรือนำไปใช้ การนำผลการวิจัยหรือข้อมูลไปประยุกต์ใช้ที่ไม่ได้นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์เป็นการ “แขวนหัว” ซึ่งไม่เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือองค์กรเลย ทำให้เกิดความสูญเปล่าทางการศึกษา โดยเฉพาะงานวิจัยที่ลงทุน ค่าใช้จ่ายสูงแต่เกิดประโยชน์น้อยมากทำให้เกิดการสูญเปล่าทางการศึกษาค้นคว้า

ดังนั้น ในขั้นการนำข้อมูลไปใช้จึงนิยมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสนำเสนอผลงาน ดีพิมพ์ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำข้อมูลไปใช้ เช่น การนำไปใช้ในเชิงนโยบาย และสู่การปฏิบัติจริง การเรียนรู้ในลักษณะเช่นนี้ ทำให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะทางปัญญาเพราะสามารถนำข้อมูลหรือความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้กับการปฏิบัติงานของตนเอง ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรงและพัฒนาการคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 4 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

(Self – Directed Learning) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ของตนเอง เพราะสามารถนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาจัดการสรุป อภิปราย และเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ด้วยการปฏิบัติจนเป็นนิสัยต่อเนื่อง ทำให้ผู้เรียนใฝ่รู้ใฝ่เรียนนำไปสู่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและกระตือรือร้น (Active Learner) มีพฤติกรรมใฝ่รู้ใฝ่เรียนโดยใช้ความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์ของตนเอง มีการตัดสินใจ ที่ถูกต้อง เพราะข้อมูลชัดเจนและนำไปสู่การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เสริมสร้างปัญญาให้กับผู้เรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การบันทึก การจัดประเภทหมวดหมู่ การสังเกต การแสวงหาและการใช้แหล่งความรู้ เทคโนโลยีและสื่อ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการตัดสินใจ แก้ปัญหา กำหนดแนวทางและเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง

การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ ดี-แคส (D-CAS) จะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการใฝ่รู้ใฝ่เรียน เป็นผู้เรียนที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต พัฒนาตนเองอยู่เสมอการวิเคราะห์ด้วยตนเองตามกระบวนการดังกล่าวตอบวัตถุประสงค์อย่างน้อยสาม ประเด็นคือ 1) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างระบบการแก้ปัญหา และนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ 2) เพื่อพัฒนาทักษะตนเองในการตอบสนองหรือมีปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อม 3) เพื่อตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นจากการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ให้ครูจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ ผู้เรียนสามารถจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ และเป็นการเรียนรู้ในโลกข้อมูลข่าวสารอย่างแท้จริง เหมาะสำหรับการจัดการเรียนทุกระดับจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้การเรียนรู้ด้วยกระบวนการ ดี-แคส (D-CAS) เพราะต้องอาศัยการศึกษาค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ วิพากษ์ วิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้อง ชัดเจน

ซึ่งเรียกว่ามีความตรงทั้งภายในและภายนอก
ดังนั้นในบทสรุปท้ายของการวิจัย คือ การสรุปผล
การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ (Summary /
Conclusion / and Recommendation) จากการศึกษา
วิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์
(สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สพฐ., 2549)
ผลการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนรู้ในยุคใหม่ควร
เน้นอย่างน้อยสามประการคือ 1) เน้นการคิดสร้างสรรค์
และนวัตกรรม 2) เน้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
และการแก้ปัญหา 3) เน้นการสื่อสารและความร่วมมือ
ซึ่งสอดคล้องกับ Lynch (2012) ได้กล่าวถึงการเตรียม
ครูในยุคของการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน ควรจัดให้
ครูมีความรู้ ความสามารถด้านการศึกษาค้นคว้า
การวิจัย นำแนวคิดและเทคนิคการเรียนรู้ด้วยตนเอง
ไปใช้กับการเรียนการสอนดังนั้นทักษะสารสนเทศ
สื่อและเทคโนโลยี จึงมีความจำเป็นสำหรับผู้เรียน
ยุคใหม่ การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดที่ได้นำเสนอ
รูปแบบดังกล่าวจึงเป็นวิธีหนึ่งที่สอดคล้องและนำไป
สู่การคิดวิเคราะห์ เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ต่อผู้เรียนยุคใหม่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559).www.moe. go.th
สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน, (2549), **แนวทางการจัดการ
เรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์.**
กรุงเทพมหานคร.
- Lynch, David (2012), **Preparing Teachers in
Times of Change: Teaching Schools,
New Content and Evidence.** Tarragindi
: Primrose Hall Publishing Group.
- Smith and Lynch (2010). **Rethinking Teacher
Education:Teacher Education in the
Knowledge Age.** Sydney:AACLM Press.